

Јавно предузеће
„Палић-Лудаш“

**ПРОГРАМ УПРАВЉАЊА СПЕЦИЈАЛНИМ
РЕЗЕРВАТОМ ПРИРОДЕ „ЛУДАШКО ЈЕЗЕРО“
ЗА 2024. ГОДИНУ**

Палић, новембар 2023. године

I УВОД

Основ за израду овог програма је Уредба о заштити Специјалног резервата природе „Лудашко језеро“ („Службени гласник РС“ бр 30/06), а у складу са Законом о заштити природе, члан 54. и нацртом Плана управљања СРП „Лудашко језеро“ за период 2021 – 2030 – Сагласност Министарства заштите животне средине број: 353–02–1684/2020–04 од 23.08.2021. године, као и Решење Министарства заштите животне средине о условима заштите природе за израду Годишњег програма управљања заштићеним подручјем Специјални резерват природе „Лудашко језеро“ за 2024. годину број: 353-02-02709/2023-04 од 28.08.2023. године.

II ЦИЉЕВИ ЗАШТИТЕ, ОЧУВАЊА, УНАПРЕЂЕЊА И ОДРЖИВОГ КОРИШЋЕЊА ЗАШТИЋЕНОГ ПОДРУЧЈА

Главни циљеви и задаци одређени су Планом управљања Специјалним резерватом природе „Лудашко језеро“ за период 2021 – 2030 – Сагласност Министарства заштите животне средине број: 353–02–1684/2020–04 од 23.08.2021. године и према до сада реализованим активностима датим у Извештајима о остварењу Плана управљања СРП „Лудашко језеро“ за период 2010 – 2019. године и извештајима на годишње програме управљања за период 2010 – 2022. године:

- Развијање и унапређивање чуварске службе
- Мере активне заштите природе и ревитализација угрожених станишта природних реткости и одржавање ревитализованих станишта на подручју СРП „Лудашко језеро“ (влажне ливаде, степски фрагменти, природни шумарци, угрожене врсте биљака, животиња и гљива)
- Израда, односно, ажурирање планских докумената од посебног утицаја на стање Резервата
- Наставак активности унапређења стања станишта и врста кроз већ започете пројекте
- Развијање базе података у функцији управљања, коришћења и мониторинга стања у циљу дефинисања пројекта активне заштите и бољег чувања заштићеног подручја;
- Успостављање бољих видова сарадње са корисницима подручја и локалним становништвом;
- Ширење – повећање обима традиционалних видова коришћења заштићеног подручја у циљу смањења деградационих процеса и, истовремено, развоја одрживог коришћења (кошење, испаша подолским говедима, воденим биволима, козама, овцама, мангулицама и коњима, сеча трске)
- Наставак активности започетих пројектом „Заштита биодиверзитета и воде језера Палић и Лудаш“ – KfW Biodiversity Protection Project Palić/Ludaš на санацији стања језера;
- Усклађивање водног режима у Резервату са потребама заштите природе
- Реализација пројекта откупа парцела
- Уклапање у мрежу еколошких коридора и „Natura 2000“ мрежу
- Интердисциплинарна научна истраживања и даља истраживања о стању станишта, природних реткости и ресурса (вода);
- Развијање даљих облика презентације природних вредности подручја, едукативних, рекреативних, еко и етно туристичких садржаја у циљу развоја одрживог коришћења и суфинансирања заштите природе
- Успостављање одговарајућих облика сарадње у оквиру регионалне, националне и међународне мреже заштићених подручја природе овог типа (влажна, пешчарска и слатинска подручја)

- Оснивање *Савета корисника заштићеног подручја* (у складу са чланом 68а Закона о заштити природе), а у циљу међусобне сарадње на заштити и одрживом коришћењу природних вредности и ресурса, као и обезбеђивања интереса локалног становништва и других корисника заштићеног подручја.

III ЗАШТИТА, ОДРЖАВАЊЕ, ПРАЋЕЊЕ СТАЊА И УНАПРЕЂЕЊЕ ПРИРОДНИХ И СТОРЕНИХ ВРЕДНОСТИ

1. Приоритетне мере и активности на управљању природним вредностима

1.1. Чување

У Специјалном резервату природе „Лудашко језеро“ чување и надзор обавља један чувар – Иван Ласло Пајић (ЈРБЧ 0458) – у сарадњи са другим чуварима организованим у чуварску службу управљача (свим чуварима је у службеној легитимацији, у рубрици „напомена“ наведено да су чувари и у СРП „Лудашко језеро“).

Чување и надзор су сталне активности у циљу превентивне заштите природних вредности и њихових станишта, а спроводе се у сарадњи са осталим корисницима простора, тј. *Волонтерском чуварском мрежом* МЗ „Шупљак“.

Чувар заштићеног подручја надгледа спровођење режима заштите, намену и коришћење површина од стране свих корисника простора, као и посетилаца „Лудашког језера“, са нагласком на надзор поштовања услова заштите природе надлежног Завода за заштиту природе, тачније, Министарства заштите животне средине. Чувар континуирано, кроз **теренски дневник чувара**, извештава о свим променама у Резервату, као и о предузетим радњама – **теренски записник чувара** (прекид или забрана радова, налог за довођење у претходно стање, комуникације са корисницима, надзор спровођења услова заштите природе – постоји посебан записник са дефинисаном формом). Чуварска служба у координацији са стручном службом прати стање, подноси пријаве инспекцији, или судији за прекршаје и Јавном Тужилаштву и координише праћење поштовања услова заштите природе. Планира се наставак стандардизације свих послова.

– Средства су намењена за бруто зараде чувара износе:

Средства за ову намену обезбеђује	Износ
Министарство заштите животне средине	950.000,00
Приходи од накнада за коришћење заштићеног подручја	465.623,15
Укупно	1.415.623,15

- Средства су намењена за остале трошкове чуварске службе (гориво, регистрације аута, одржавање возила – званични сервис, резервни делови, поправка амфибије, делови униформе (замена истрошених) и износе:

Средства за ову намену обезбеђује	Износ
Министарство заштите животне средине	450.000,00
Сопствени приходи од обављања делатности	112.500,00
Укупно	562.250,00

Чувар на заштићеном подручју Специјални резерват природе „Лудашко језеро“ – Иван Ласло Пајић поседује уверење о положеном испиту за чувара заштићеног подручја и Јединствени регистарски број (ЈРБЧ: 0458). Чувар поседује службену легитимацију чувара заштићеног подручја, која је у складу са Правилником о обрасцу службене легитимације чувара заштићеног подручја („Службени гласник Републике Србије“ број 117/2014 и 97/2015).

Чувар поседује службену одећу и обућу, са одговарајућим обележјима, у складу са Правилником о службеној одећи, односно униформи чувара у националним парковима и заштићеним

подручјима („Службени гласник Републике Србије“ број 105/2020). Поред знака заштите природе, чувар поседује и знак заштићеног подручја, на делу униформе, у складу са Правилником.

Стручна служба управљача ће континуирано радити на пословима управљања заштићеним подручјем кроз израду Програма управљања за 2025. годину, Извештаја о остваривању програма управљања за 2024. годину, израду пројеката мера активне заштите природе (ревитализација влажних ливада, слатина, степских фрагмената и лесних одсека) и програма динамике активности на управљању популацијама строго заштићених дивљих врста.

- Средства су намењена за бруто зараде осталог особља запосленог код управљача, као и за материјалне трошкове Републичке административне таксе за потребе издавања решења о условима заштите природе/ мишљења Покрајинског завода за заштиту природе (и дозвола, сагласности, мишљења, услова других институција) и износе:

Средства за ову намену обезбеђује	Износ
Министарство заштите животне средине	80.000,00
Сопствени приходи од обављања делатности	10.000,00
Буџет јединице локалне самоуправе	865.000,00
Приходи од накнада за коришћење заштићеног подручја	689.501,03
Остала средства (Риболовне дозволе)	200.000,00
Укупно	1.844.501,03

- Средства су намењена за остале трошкове стручне службе – набавку делова униформи (одело и обуће) и опреме за рад на терену и износе:

Средства за ову намену обезбеђује	Износ
Министарство заштите животне средине	60.000,00
Сопствени приходи од обављања делатности	15.000,00
Укупно	75.000,00

Додатни трошкови рада чуварске и стручне службе су и режијски трошкови (телекомуникациони трошкови – мобилни и фиксни телефони, интернет, канцеларијски материјал; трошкови функционисања Визиторског центра Лудаш (где се налазе и канцеларије чуварске и стручне службе) – рачуни за струју, воду, комуналне услуге; и сл.) и износе (део):

- Средства су намењена за део остале (режијске) трошкове стручне и чуварске службе и износе:

Средства за ову намену обезбеђује	Износ
Сопствени приходи од обављања делатности	150.000,00
Укупно	150.000,00

1.2. Одржавање

Управљање отпадом

Наставиће се са уобичајеним активностима на одржавању реда и чистоће нарочито на одређеним локацијама: на комплексу Визиторског центра Лудаш у Хајдукову (недељно), местима где бораве риболовци око Киреша, на површинама целог језера (водено огледало), на локалитетима – код Школе и на Буцаку у сарадњи са *Волонтерском чуварском мрежом* МЗ „Шупљак“ и мештанима Хајдукова, периодично – кроз акције. Управљач, свакако, планира да настави добру сарадњу са представницима невладиних организација на уклањању депонованог отпада.

- Средства су намењена за одвоз/транспорт смећа, куповину контејнера за сортирање отпада, куповину цакова, заштитних рукавица и средства за дезинфекцију и износе:

Средства за ову намену обезбеђује	Износ
Министарство заштите животне средине	145.000,00
Остала средства (Буџет АПВ)	60.000,00
Укупно	205.000,00

Одржавање постојећег мобилијара

За 2024. годину је планиран наставак обнове јавних молова у Резервату. Предвиђена је замена носећих стубова, дасака и других елемената мобилијара. Активност ће се реализовати поступно – у зависности од количине расположивих материјалних средстава. У складу са претходно добијеним решењем о условима заштите природе Покрајинског завода за заштиту природе, где је тачно дефинисан начин и обим обнове мола, у зависности од степена заштите и положаја у заштићеном подручју – димензије и облик мола се неће значајно мењати.

- Средства су намењена за трошкове реновирања јавних молова, као и за одржавање постојећег мобилијара (клубе, табле, надстрешнице) и износе:

Средства за ову намену обезбеђује	Износ
Министарство заштите животне средине	400.000,00
Остала средства (Буџет АПВ)	450.000,00
Укупно	850.000,00

Током године је планиран наставак уклањања комплетног илегалног мобилијара (инфраструктуре), који се налази на води Лудашког језера, у складу са решењем о условима заштите природе број:03-2443/2 од 10.10.2018. године. За наведене активности ће се користити ситан ручни алат. Махом су све наведене активности планиране и за 2021., 2022. и 2023. годину, али због недовољно средстава нису реализоване.

1.3. Обележавање

Обележавање је током претходних година реализовано по важећим прописима, у складу са Правилником о начину обележавања заштићених природних добара (Службени гласник Републике Србије, број 30/92, 24/94 и 17/96), а у 2024. години се не планира обнављање уништених ознака граница и табли на улазним тачкама у СРП „Лудашко језеро“, као ни обнова табли забране приступа на деловима заштићеног подручја са режимом заштите првог степена.

Рад на развијању базе података (катастар, ГИС и др.)

Наставак развијања базе података – активност која се односи на спровођење режима и мера заштите и унапређивања кроз рад на интерактивној бази података за сва заштићена подручја којима управља Јавно предузеће „Палић – Лудаш“. Протеклих година су представници стручне и чуварске службе прошли обуку за „Q – GIS“ и стекли знања за рад у наведеном програму. И током 2024. године ће акценат бити стављен на унос и обраду података који се односе на станишта строго заштићених и заштићених врста; површине под инвазивним врстама, као и упоредну анализу података који се односе на дугогодишње пројекте. Будући да је идеја да сваки пројекат добије свог

координатора у стручној и чуварској служби заживела, систематично ће се и даље радити на сакупљању свих података и спровођењу упоредних истраживања у односу на успешност реализације пројекта. На тај начин ће се видети тренд, тачније, колико су ефикасне активности на мерама активне заштите природе (станишта и таксона). С обзиром да је управљач је сада технички добро опремљен (Trimble Geo 7 GPS са антеном, Trimble TDC 100 ручни GPS, Garmin ручни GPS и чланови чуварске и стручне службе су похађали обуку за рад у одговарајућим програмима (QGIS бесплатан савремени GIS програм), током 2024. године се планира интензиван рад на обиласку терена, картирању, уносу података у базу и обради наведених података.

Поред овога, управљач ће наставити развој географског информационог система (ГИС) као до сада, кроз свој пројекат. Планирано је и стручно усавршавање за чуварску и стручну службу – интерна обука у вези са применом ГИС алата.

- Средства су намењена за месечне накнаде за коришћење услуге Е-катастра и износе:

Средства за ову намену обезбеђује	Износ
Сопствени приходи од обављања делатности	20.000,00
Укупно	20.000,00

2. Приоритетне мере и активности на управљању културно – историјским вредностима

- Међуопштински завод за заштиту споменика културе Суботица води податке о непокретним културним добрима и евидентираним добрима на подручју и прописао је мере за њихову заштиту. Према сазнањима Управљача и током 2024. године Међуопштински завод за заштиту споменика културе Суботица планира активности на извођењу археолошког рекогносцирања терена на подручју Специјалног резервата природе „Лудашко језеро“ на локалитетима „Хинга“ и „Буцак“.

3. Управљање природним ресурсима

1) Мониторинг – праћење стања

И за 2024. годину је планиран наставак успешне сарадње са Националним парком „Кишкуншаг“ из Мађарске на активностима мониторинга, у смислу појачаног праћења стања таксона који се у Мађарској налазе на листи Natura 2000 врста, будући да је листа Natura 2000 врста у Србији тек у изради. До сада су утврђене значајне врсте које се налазе са обе стране границе, направљен је план и динамика праћења популација наведених врста и за одређене групе се реализује мониторинг. У Србији још увек не постоји јединствена листа Natura 2000 врста, али ми очекујемо да ће велики број врста које смо дефинисали ући на будућу листу. Наша предложена листа за мониторинг представља списак од 3 биљне врсте, 2 врсте инсекта, један представник риба, 4 водоземца, 1 врста гмизавца, 62 таксона птица и 6 таксона сисара, све је у складу и са *Правилником о проглашењу и заштити строго заштићених и заштићених дивљих врста биљака, животиња и гљива*. Врсте које су у континуитету праћене протеклих година се налазе на наведеној листи.

У случају да је планирана обука за управљаче у вези са Natura 2000 мрежом, управљач ће, свакако, учествовати са представницима своје стручне и чуварске службе. Будући да је финализована апликација за унос таксона, коју је креирао Завод за заштиту природе Србије, управљач ће, свакако, проћи обуку (у случају да буде организована) и у континуитету уносити податке.

Рбр.	Научни назив	Народни назив (српски)	Народни назив (мађарски)	IUCN
1	<i>Centaurea sadlerana</i>	зечина, козја брада	sedler imola	
2	<i>Cirsium brachycephalum</i>	крткоглавичаста паламида	kisfészku aszat	Least Concern - LC
3	<i>Plantago schwarzenbergiana</i>	Шварценбергова боквица	erdelyi útifű	
	Insecta			
1	<i>Lycaena dispar rutila</i>		nagy tűzlepke	
2	<i>Maculinea (Phengaris) teleius</i>	мочварни мравник	vérű-hangyaboglárka	Near Threatened - NT
	Ihtiofauna			
1	<i>Misgurnus fossilis</i>	чилов	réti csík	Least Concern - LC
	Batrahofauna			
1	<i>Hyla arborea</i>	гаталинка	zöld levelibéka	Least Concern - LC
2	<i>Pelobates fuscus</i>	жаба чешњача	barna ásóbéka	Least Concern - LC
3	<i>Rana dalmatina</i>	шумска жаба	erdei béka	Least Concern - LC
4	<i>Triturus dobrogicus</i>	подунавски мрмољак	dunai göte	Near Threatened - NT
	Herpetofauna			
1	<i>Emys orbicularis</i>	барска корњача	mocsári teknős	Lower Risk/near threatened - LR/NT
	Ornitofauna			
1	<i>Acrocephalus paludicola</i>	источни трстењак	csíkosfejű nádiposzáta	Vulnerable A2c - V
2	<i>Actitis hypoleucos</i>	полојка	billegetőcankó	Least Concern - LC
3	<i>Alauda arvensis</i>	пољска шева	mezei pacsirta	Least Concern - LC
4	<i>Alcedo atthis</i>	водомар	jégmadár	Least Concern - LC
5	<i>Anas (Spatula) clypeata</i>	патка кашикара	kanalas réce	Least Concern - LC
6	<i>Anas (Spatula) querquedula</i>	грготовац	bőjti réce	Least Concern - LC
7	<i>Anthus campestris</i>	степска трептељка	parlagi pityer	Least Concern - LC
8	<i>Ardea purpurea</i>	црвена чапља	vörös gém	Least Concern - LC
9	<i>Ardeola ralloides</i>	жута чапља	üstökös gém	Least Concern - LC
10	<i>Athene noctua</i>	кукумавка	kuvik	Least Concern - LC
11	<i>Aythya ferina</i>	риђоглава патка	barátréce	Least Concern - LC
12	<i>Aythya nyroca</i>	патка њорка	cigányréce	Near Threatened - NT
13	<i>Botaurus stellaris</i>	водени бик	bölmöbika	Least Concern - LC
14	<i>Calidris alpina</i>	северни жалар	havasi partfutó	Least Concern - LC
15	<i>Caprimulgus europaeus</i>	легањ	európai lappantyú	Least Concern - LC
16	<i>Carduelis cannabina</i>	конопљарка	kenderike	Least Concern - LC
17	<i>Chlidonias hybrida</i>	белобрка чигра	fattyúszerkő	Least Concern - LC
18	<i>Chlidonias niger</i>	црна чигра	kormos szerkő	Least Concern - LC
19	<i>Ciconia ciconia</i>	бела рода	fehér gólya	Least Concern - LC
20	<i>Circus aeruginosus</i>	еја мочварица	barna rétihéja	Least Concern - LC
21	<i>Circus pygargus</i>	еја ливадарка	hamvas rétihéja	Least Concern - LC
22	<i>Coracias garrulus</i>	модроврана - златоврана	európai szalakóta	Near Threatened - NT
23	<i>Coturnix coturnix</i>	препелица	fűj	Least Concern - LC
24	<i>Crex crex</i>	прдавац	haris	Least Concern - LC
25	<i>Falco tinnunculus</i>	ветрушка	vörös vércse	Least Concern - LC
26	<i>Galerida cristata</i>	ћубаста шева	búbospacsirta	Least Concern - LC

27	<i>Gallinago gallinago</i>	барска шљука	sárszalonka	Least Concern - LC
28	<i>Haliaeetus albicilla</i>	белорепан	rétisas	Least Concern - LC
29	<i>Hippolais pallida</i>	сиви вољић	halvány geze	Least Concern - LC
30	<i>Hirundo rustica</i>	сеоска ласта	füsti fecske	Least Concern - LC
31	<i>Ixobrychus minutus</i>	чапљица	törpegém	Least Concern - LC
32	<i>Jynx torquilla</i>	вијоглава	nyaktekeres	Least Concern - LC
33	<i>Lanius collurio</i>	руси сврачак	tövisszúró gébics	Least Concern - LC
34	<i>Lanius minor</i>	сиви сврачак	kis őrgébics	Least Concern - LC
35	<i>Limosa limosa</i>	муљача	nagy goda	Near Threatened - NT
36	<i>Lullula arborea</i>	шумска шева	erdei pacsirta	Least Concern - LC
37	<i>Luscinia svecica</i>	модроволка	kékbegy	Least Concern - LC
38	<i>Merops apiaster</i>	пчеларица	gyurgyalag	Least Concern - LC
39	<i>Miliaria calandra</i>	велика стрнадица	sordély	Least Concern - LC
40	<i>Muscicapa striata</i>	сива мухарица	szürke légykapó	Least Concern - LC
41	<i>Numenius arquata</i>	царска шљука	nagy póling	Near Threatened - NT
42	<i>Nycticorax nycticorax</i>	гак	bakcsó	Least Concern - LC
43	<i>Oenanthe oenanthe</i>	обична белогуза	hantmadár	Least Concern - LC
44	<i>Otus scops</i>	ћук	füleskuvik	Least Concern - LC
45	<i>Oxyura leucocephala</i>	плавокљуна патка	kékcőrű réce	Endangered A2bcde+4bcde
46	<i>Parus cristatus</i>	ћубаста сеница	búbos cinege	Least Concern - LC
47	<i>Perdix perdix</i>	јаребица	fogoly	Least Concern - LC
48	<i>Pernis apivorus</i>	осичар	darázsölyv	Least Concern - LC
49	<i>Philomachus pugnax</i>	прудник убица	pajzsos cankó	Least Concern - LC
50	<i>Phoenicurus phoenicurus</i>	обична црвенрепка	kerti rozsdafarkú	Least Concern - LC
51	<i>Phylloscopus sibilatrix</i>	шумски звиждак	sisegő füzike	Least Concern - LC
52	<i>Picus viridis</i>	зелена жуна	zöld küllő	Least Concern - LC
53	<i>Porzana pusilla</i>	барски петлић	törpevízicsibe	Least Concern - LC
54	<i>Riparia riparia</i>	брегуница	partifecske	Least Concern - LC
55	<i>Sterna hirundo</i>	обична чигра	küszvágó csér	Least Concern - LC
56	<i>Streptopelia turtur</i>	грлица	vadgerle	Least Concern - LC
57	<i>Tringa erythropus</i>	мрки прудник	füstös cankó	Least Concern - LC
58	<i>Tringa glareola</i>	прудник мигавац	réti cankó	Least Concern - LC
59	<i>Tringa totanus</i>	црвеноноги спрудник	piroslábú cankó	Least Concern - LC
60	<i>Tyto alba</i>	кукувија	gyöngybagoly	Least Concern - LC
61	<i>Upupa epops</i>	пупавац	búbos banka	Least Concern - LC
62	<i>Vanellus vanellus</i>	вивак	bíbic	Least Concern - LC
Teriofauna				
1	<i>Apodemus agrarius</i>	пругасти миш	pirókegér	Least Concern - LC
2	<i>Cricetus cricetus</i>	хрчак	mezei hörsög	Least Concern - LC
3	<i>Erinaceus europaeus</i>	јеж	európai sün	Least Concern - LC
4	<i>Lutra lutra</i>	видра	európai vidra	Near Threatened - NT
5	<i>Plecotus austriacus</i>	сиви дугоухи љиљак	szürke hosszúfűlű-denevér	Least Concern - LC
6	<i>Mustela eversmanii</i>	степски твор	molnárgörény	Least Concern - LC

Планира се и наставак мониторинга станишта строго заштићених врста у сарадњи са Покрајинским заводом за заштиту природе. И у СРП „Лудашко језеро“ ће се наставити и праћење распрострањења неких инвазивних врста биљака (*Acer negundo*, *Ailanthus altissima*, *Ambrosia artemisiifolia*, *Asclepias syriaca*, *Celtis occidentalis*, *Fraxinus pennsylvanica*, *Gleditsia triacanthos*, *Robinia*

pseudoacacia) – тренд распрострања у односу на спровођење мера активне заштите природе. Управљач ће наставити наведени програм мониторинга инвазивних врста биљака, који се две године реализовао у склопу IPA програма прекограничне сарадње Мађарска – Србија и три године активношћу управљача. С обзиром да је пет година у континуитету рађен мониторинг, сакупљени су врло значајни подаци, управљач је одлучио да наредне 2024. године, настави са мониторингом и другим активностима које су се до сада реализовале.

Праћење стања обавља чувар приликом редовних обилазака терена и стручни сарадник недељном динамиком, у складу са условима заштите природе и извештајима о надзору Покрајинског завода за заштиту природе. Одређене податке о мониторингу, прикупљамо и од истраживача који раде на терену сезонском динамиком, а који поседују Дозволу за истраживања надлежног министарства.

Подаци се уносе у горе поменућу базу, као и у апликацију „Теренска“. Током године ће се наставити са бележењем локација гнезђења птица, као и популација заштићених врста биљака и животиња ГПС уређајем и мобилним телефонима.

И за 2024. годину је планиран наставак интензивнијег праћења стања представника рибе фауне. Конкретно, планирано је праћење стања следећих таксона, у циљу успостављања и припреме погодних локација за мрест рибе: лињак (*Tinca tinca*), жути караш (*Carassius carassius*), чиков (*Misgurnus fossilis*). Током протеклих година је примећено (на основу евидентираних јединки риба), да се услови за мрест осетљивијим аутохтоним врстама, знатно побољшавају. Због наведеног, управљач ће и током 2024. године и наредних година интензивирати наведене активности.

И током 2024. године се планира мониторинг и картирање распрострањења водених макрофита. Посебна пажња ће се обратити на инвазивне водене макрофите као што су *Elodea canadensis* (канадска дрезга), *Eichhornia crassipes* (водени зумбул) и *Pistia stratiotes* (водени купус), које су већ евидентирани у околним стајаћим водама ван граница овог заштићеног подручја, а постоје и наводи да су појединачне јединке виђене и у воденим телима у оквиру заштићеног подручја. Планиран је мониторинг и картирање распрострањења на свим воденим телима у овом заштићеном подручју.

Током 2024. године је планирано да се настави мониторинг птица у оквиру CES – пројекта – **The Constant Effort Sites Scheme (CES)**. Управљач ће започети систематски мониторинг гнезђења птица које су однедавно поново регистроване на Лудашком језеру – чапља говедарка (*Bubulcus ibis*) и кашичар (*Platylea leucorodia*). Дугорочно, планирано је постављање одашиљача на еју мочварицу (*Circus aeruginosus*). На тај начин ће управљач, као и научно – истраживачка јавност у Србији добити податке у вези са начином живота и активностима ових врста. Управљач планира наставак мониторинга и идентификације инсеката у балези подолских говеда и водених бивола. Планиран је и почетак мониторинга распрострањења и исхране видре (*Lutra lutra*). Све активности на мониторингу и маркирању, као и на пословима праћења стања популација и станишта, реализоваће чуварска и стручна служба управљача у сарадњи са другим институцијама и установама.

2) Реинтродукција и реколонизација

И у 2024. години је планиран наставак Програма „Активна заштита модровране постављањем гнездилишних дупљи у Војводини“ постављањем нових дупљи и поправком старих и дотрајалих. Овај пројекат се такође реализује у сарадњи са Удружењем љубитеља природе „Riparia“ из Суботице. Наведене пројекте „Riparia“ суфинансира кроз своје програме, а управљач је подршка, како логистичка, тако и у смислу промоције и помоћи код организације конференција и промоције пројекта.

Наставак функционисања *хранилишта за водене птице* – планирано је да се током 2024. године настави са досадашњим активностима. На месту где је у приобалном делу Лудашког језера

постављена кућица за посматрање и фотографисање водених птица, планира се наставак дохране птица током периода зимске сеобе. Такође, планиран је наставак мониторинга исхране водених птица методом посматрања и евидентирања количине и врсте риба.

Такође, на локацији у Резервату је планирана **израда и постављање хранилице за птице певачице**, како би им се обезбедила дохрана током зимских месеци. Управљач је и претходних година сам, или кроз сарадњу са Удружењем љубитеља природе „Riparia“, спроводио зимску дохрану птица, махом семенкама сунцокрета. Током дохране, чуварска и стручна служба евидентира јединке – бројност и врсту.

Такође, планиран је наставак реализације пројекта који је започео 2016. године, од када се успешно реализује. За примарну локацију, која је одређена 2016. године, (која је довољно удаљена од водене површине, како спирањем органска материја не би вршила директан притисак – оптерећење на воду), није добијено позитивно решење о условима заштите природе надлежног Завода за заштиту природе. Због наведеног, одређена је локација где се трава коси и на коју у пролеће, током гнезђења, долазе птице да се хране. Планирано је да се током 2024. године приступи реализацији првобитног плана. Наведена парцела ће бити изолована и заштитним појасем од жбуња и дрвећа, што ће, такође, утицати на смањење прилива органске материје у воду. За наведену активност (успостављање заштитног појаса) потраживани су услови заштите природе надлежног Завода за заштиту природе, при чему је Завод потраживао од управљача допуну података неопходних за издавање услова заштите природе (допис број: 03-2156/2 од 07.12.2016. године) и предложио да се планирање и подизање заштитног појаса зеленила врши након израде и усвајања Плана детаљне регулације обалног појаса и ажурирања мреже саобраћајница унутар Резервата, у складу са планском документацијом. План детаљне регулације за обални појас је израђен током 2017. године и на тај начин су се стекли услови за реализацију предметног пројекта. С обзиром на успешну реализацију програма Немачке развојне банке – KFW пројекта – Заштита биодиверзитета језера Палић и Лудаš – успостављање, формирање и одржавање заштитног појаса око језера Лудаš, током 2024. године, управљач ће размотрити нове локације, будући да су сада приобалне површине под одговарајућом вегетацијом значајно проширене и повећане.

- Средства су намењена за трошкове кошења и одржавања наведених катастарских парцела и за одржавање травнатих станишта – на површини од укупно 9 хектара, најмање 2 пута годишње, за израду хранилица за птице и за набавку семена сунцокрета – и износе:

Средства за ову намену обезбеђује	Износ
Министарство заштите животне средине	190.000,00
Остала средства (Буџет АПВ)	70.000,00
Укупно	260.000,00

3) Рекултивација

Део обалних тршћака у III и мањим делом у II степену се током зимског периода сече (коси) у циљу рекултивације. То је традиционалан начин коришћења трске дуж обале језера Лудаš. Активности се спровode у сарадњи са месним заједницама Хајдуково и Шупљак. Управљач је исходовао решење о условима заштите природе Покрајинског завода за заштиту природе за Пројекат управљања тршћацима за период 2020 – 2024 година – Решење о условима заштите природе Покрајинског завода за заштиту природе број: 03 – број 019 – 19/2 од 10.02.2021. године. Стручна служба управљача ће одређивати локације и услове сечења. Чуварска служба ће обављати организацију и надзор ових активности. Активности ће се одвијати према *Програму коришћења тршћака*, који ће бити усклађен са решењем о условима заштите природе. Чуварска служба ће на терену евидентирати површине које се секу и дефинисаће локације на којима трска може да се депонује (у складу са решењем о условима заштите природе). На бази информација са терена,

стручна служба ће и током 2024. године припремати пројекте који се односе на праћење узрочно/последичних веза између повећања површине рекултивисаних (нових/младих) тршћака и заступљености строго заштићених и заштићених врста биљака, животиња и гљива.

Реализоваће су активности на рекултивацији дела приобалних тршћака у режиму II и III степена заштите уз помоћ воденог комбајна – амфибије. Процес рекултивације се реализује у циљу јачања трске – побољшања квалитета и повећања економске исплативости.

Средства за ову намену обезбеђује	Износ
Буџет јединице локалне самоуправе	540.000,00
Укупно	540.000,00

4) Ревитализација и мере активне заштите природе

- Наставак ревитализација на више локалитета станишта влажних ливада (код Птичарске колибе, ушће Киреша) спровођењем мера активне заштите природе – кошење ливада, кошење секундарних тршћака у току зиме и током вегетације, организовање испаше стоке, нарочито традиционалних раса – воденог бивола и подолског говеда. Активне мере спроводи мањим делом чуварска служба, а већим делом их управљач организује у сарадњи са локалним становништвом, уводећи модел одрживог коришћења. Током године се планира наставак мониторинга и прикупљања теренских података и континуални рад на програму ревитализације станишта влажних ливада на подручјима Чурго и Киваго. Активности се реализују у складу са Решењем о условима заштите природе Покрајинског завода за заштиту природе број: 03-2615/2 од 28.12.2017. године.
- Наставиће се испаша подолским говедима и воденим биволима. Површина на којој се спроводи испаша воденим биволима ће се и током 2024. године повећати за један хектар. У плану је и дефинисање периода испаше, тачније, на стаништима орхидеја која су под испашом, управљач ће у складу са препорукама Покрајинског завода за заштиту природе, зауставити испашу у току вегетације орхидеја. Већим делом, одржавање станишта реализују водени биволи и подолска говеда.
- Ревитализација ће се спроводити и на степском станишту (источна висока обала Лудаша – реликтна степска заједница) кошењем воденим комбајном (амфибијом) и вађењем дрвенастог подраста непожељних врста у циљу одржавања станишта са степским фрагментима вегетације и спречавању зарастања. Покосиће се и вегетација – трска – у води уз обалу, наспрам степске заједнице. На тај начин се спречава надирање трске у обални део и ширење на степску заједницу. Спроводиће се и ревитализација на станишту са вегетацијом пешчарске ливаде (кошење) и појасу заштитног зеленила са аутохтоним врстама (иза Визиторског центра Лудаш). Такође, током 2024. године је планиран наставак ревитализације површина под отвореном водом на Лудашком језеру. Наставиће се са спречавањем зарастања језера и стварањем повољних услова за диверзитет водених птица и других организама. За активности употребе воденог комбајна – сече трске на заштићеним подручјима, управљач је добио решење о условима заштите природе Покрајинског завода за заштиту природе (број 03-93/4 од 10.03.2015. године).
- Наставиће се спровођења мера активне заштите природе на локалитету са степским фрагментима код локалитета Носа (II степен заштите).
- Наставиће се кошење и испаша козама на острву „Рожа Шандор“ на Лудашком језеру;
- Ревитализоваће се део високе лесне обале Лудашког језера у циљу приреме станишта за гнежђење брегуница (*Riparia riparia*) и пчеларица (*Merops apiaster*). За наведене активности ће се користити амфибија – водени комбајн, а одсек ће бити ручно припремљен. Активности ће се реализовати у складу са накнадно исходованим решењем о условима заштите природе.

- Спроводиће се и даље мере заштите орнитофауне (постављање дупљи, зимска исхрана). Ове активности се реализују кроз сарадњу и програме Удружења љубитеља природе „Riparia“.
- Наставиће се пројекат ревитализације станишта влажних ливада и слатина испашом воденим биволима и подолским говедима током целе 2024. године. Исти модел ће се примењивати и на другим локалитетима у оквиру истог, као и на другим заштићеним подручјима. За 2024. годину је планирано ново проширење испаше, тачније, током године ће се потраживати решење о условима заштите природе Покрајинског завода за заштиту природе за нове локације (уз речицу Киреш), локација која се надовезује на претходно проширење испаше.
- На острву „Рожа Шандор“ у језеру Лудаш (у II степену заштите) ће се наставити ревитализација вегетације острва испашом – козама и овцама. За 2024. годину је предвиђен наставак пројекта и то са 6 коза и 6 оваца, у складу са решењем о условима заштите природе број 03-1463/2 од 17.09.2015. и 03-388/2 од 21.03.2017. године Покрајинског завода за заштиту природе.
- Јавно Предузеће „Палић–Лудаш“ као управљач 6 заштићених подручја већ више година уназад (од 2003. године) је укључено у програме активне заштите модроврана (*Coracias garrulus*) – строго заштићене врсте птице – у сарадњи са невладиним организацијама – удружењима грађана (првенствено Удружењем љубитеља природе „Riparia“). Резултати су одлични, програм је врло успешан. Популација модроврана на нашим теренима се повећавала са четири гнедећа пара, на преко седамдесет парова.
- Ревитализација појаса уз језеро, упоредо са експропријацијом и препарцелацијом у циљу смањења притиска пољопривреде, утицаја насеља и кретања у атару на живи свет језера. Активност се реализује кроз пројекат „Заштита биодиверзитета и воде језера Палић и језера Лудаш“ – (KfW Biodiversity Protection Project Palić/ Ludaš). Пројекат је окончан, али ће управљач наставити да одржава површине уз језеро које су у процесу ревитализације, као и успостављени заштитни појас.
- Средства су намењена за финансирање одржавања мултифункционалног заштитног појаса око језера Лудаш.

Средства за ову намену обезбеђује	Износ
Буџет јединице локалне самоуправе	8.818.699,55
Укупно:	8.818.699,55

- Средства су намењена за финансирање активности ревитализације значајних станишта – за потребе изнајмљивања кранске косилице:

Средства за ову намену обезбеђује	Износ
Министарство заштите животне средине	200.000,00
Остала средства (Буџет АПВ)	200.000,00
Укупно:	400.000,00

5) Задаци и активности на заштити и управљању ловном фауном

Резерват обухвата део ловишта „Суботичка пешчара“. Овим делом ловишта газдује Ловачко удружење „Суботичка пешчара“, преко својих ловачких друштава, а на основу годишњих Планова који се ослањају на Ловну основу ловишта „Суботичка пешчара“ за период 2015 – 2025. године. У заштићеном подручју је Уредбом забрањен лов, али у случају потребе за санитарним изловом ловних врста које се пренамноже, активности треба да буду у складу са годишњим програмима ловачког удружења, уз услове заштите природе надлежног завода за заштиту природе.

Усмерено уређење предела (стварање ветрозаштитних појасева), у правцу побољшања квалитета ловишта у складу је са међународним стандардима заштите природе, програм предвиђен и за пољопривредно земљиште. Делом је обрађен по комплексима и треба га ускладити са активностима на подизању појасева/ремиза што су активности ловачког друштва.

Планира се уобичајена појачана контрола у периодима сезоне лова, нарочито у доба миграције птица, кроз надзор чуварске службе. Такође, управљач и током 2024. године планира да помаже ловачким друштвима и удружењима у потраживању услова заштите природе за санитарни излов дивљачи која се пренамножила у заштићеном подручју и ван граница подручја.

За реализацију предметних активности нису планирана посебна средства. Све активности се релизују у склопу редовног ангажовања стручне и чуварске службе управљача.

6) Задаци и активности на заштити и управљању риболовном фауном

У складу са Законом о заштити и одрживом коришћењу рибљег фонда, члан 3. став 3. („Службени гласник бр. 128/2014.), Уредбом о заштити Специјалног резервата природе „Лудашко језеро“ („Службени гласник РС, бр. 30/2006.), мишљењем Покрајинског завода за заштиту природе (бр. решења 03-2157/2 од 26.10.2016.) и одобрењем Министарства пољопривреде и заштите животне средине (бр. 324–07–131/2017–17 од 19.05.2017.), Надзорни одбор Управљача заштићеног подручја СРП „Лудашко језеро“ , на XXV седници, дана 06.10.2017. године, доноси Одлуку о проглашењу рибарског подручја „Лудаш“ на заштићеном подручју СРП „Лудашко језеро“.

Рибарско подручје „Лудаш“ налази се на територији општине Суботица у склопу заштићеног подручја Специјални резерват природе „Лудашко језеро“, односно катастарским општинама Палић и Бачки Виногради, површине 846,33 хектара од чега је 69,69% у државној и друштвеној својини и 30,31% у приватној својини.

Риболовне воде рибарског подручја „Лудаш“:

- Језеро Лудаш (II и III степен заштите)
- Канал Палић–Лудаш – у границама СРП „Лудашко језеро“ (III степен заштите)
- Речица Киреш – узводно од улива у језеро до железничке пруге, од железничке пруге до државне границе (III степен заштите)
- Канал Киреш – низводно од језера Лудаш до тремеђе К.О. Палић, Бачки Виногради, Мартонош (до Буки моста) (II степен заштите)

Рибарско подручје „Лудаш“ користи се за рекреативни риболов по Програму управљања рибарским подручјем „Лудаш“.

О спровођењу ове одлуке стара се организациона јединица Заштита природе/служба задужена за спровођење мера заштите, унапређења и коришћења заштићених подручја којима управља ЈП „Палић–Лудаш“. За 2024. годину је предвиђено порибљавање у води Лудашког језера, уколико се за то стекну услови. Планирано је порибљавање са 50 килограма штуче (*Esox lucius*), постављање 5 гнезда смуђа (*Stizostedion lucioperca*), 20 килограма лињака (*Tinca tinca*) и 200 јединки чиковица (*Misgurnus fossilis*). Све активности ће се спроводити кроз Годишњи програм управљања за рибарско подручје „Лудаш“.

Током 2024. године ће се на води Лудашког језера, у случају да се формира дебео ледени покривач са слојем снежног наноса и то у дужем временском периоду (дужем од недељу дана), правити „одушци“ – отвори на леду. Одушци су се правили и претходних година, а њихов основни циљ је да се омогући аерација воде језера и да се спрече евентуални помори риба. У случају дуготрајног леда, гасови који се производе у води, услед метаболичких процеса, могу да доведу до угинућа живог света. Због наведеног, праве се отвори – исечени квадрати димензија један пута један метар, који се видно обележе.

7) Задаци и активности на заштити, развоју и управљању пољопривредним земљиштем

Део пољопривредног земљишта је у државном власништву. Мали део ових површина је издаван у закуп (делови II и III степена заштите) током претходних година. Градска управа Града Суботице – Служба за пољопривреду и пољопривредно земљиште је доставила податке Министарству пољопривреде, шумарства и водопривреде (дописом број: IV08/II-320-77/2018 од 04.07.2018. године) и затражила да се нађе начин да управљач правно – формално може да постане корисник површина које су у програму лицитације пољопривредног земљишта и то на површинама у режиму II и III степена заштите (пошто је I степен, свакако изузет), на којима се реализују пројекти ревитализације у складу са решењем о условима заштите природе Покрајинског завода за заштиту природе (решење број: 03-3373/2 од 19.01.2018. године). Наведено министарство је доставило допис Градској управи (допис број: 951-01-01859/2018-14 од 11.07.2018. године) у ком наводи да се заштита и развој заштићених подручја спроводи према Програму заштите и развоја наведеног заштићеног подручја, на који сагласност даје Министарство заштите животне средине. С обзиром на горе наведено, управљач у прилогу овог програма доставља листу катастарских парцела на којима се спроводи ревитализација станишта.

Циљ је очување карактеристика станишта – влажних ливада и фрагмената степске и слатинске вегетације. Због распарчености природних станишта негативни утицаји пољопривредног окружења и присуства људи су изузетно јаки. Ширење инвазивних врста и сукцесија екосистема, без контролисаних активности на спровођењу мера активне заштите, води пропадању станишта и врста. На површинама које су предмет ревитализације станишта идентификоване су следеће врсте биљака: строго заштићена врста: *Orchis laxiflora* Lam. subsp. *palustris* (Jacq) Bonnier & Layens (каћунак велики) и *Triglochin maritimum* L (морски трозубац).

Врсте: каћунак велики (*Orchis laxiflora* Lam. subsp. *palustris* (Jacq) Bonnier & Layens) и морски трозубац (*Triglochin maritimum* L) се налазе на листи строго заштићених дивљих врста биљака, животиња и гљива – Правилник о проглашењу и заштити строго заштићених и заштићених дивљих врста биљака, животиња и гљива („Сл. гласник РС“, бр. 5/2010), Прилог I – Строго заштићене дивље врсте биљака, животиња и гљива.

Предлажемо изузимање свих катастарских парцела на којима је евидентирано присуство наведених таксона (табела у прилогу: Ревитализација).

Контрола кошења ливада у циљу спровођења режима (кошење после завршетка цветања заштићених и строго заштићених врста биљака, остављање непокошених трака у ширини од једног до десет метара, као прибежиште за фауну) и испаше (број грла по хектару, кретање ван станишта заштићених врста у генеративном периоду) ће се одвијати континуирано. Такође, чуварска служба ће у континуитету радити на контроли спровођења активности по решењима о условима заштите природе (Решење о условима заштите природе за коришћење пољопривредног земљишта на простору еколошки значајних подручја Града Суботице обухваћеног Годишњим програмом заштите, уређења и коришћења пољопривредног земљишта на простору еколошки значајних подручја града Суботице за 2021. годину – број: 03 бр. 019 – 2555/2 од дана: 30.09.2021. године Покрајинског завода за заштиту природе).

Наводимо да је цела процедура и све активности које чуварска служба контролише на терену, веома лоше координисана, у смислу комуникације Град Суботица/ Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде/управљач/Покрајински завод за заштиту природе/ Министарство заштите животне средине. Годинама уназад (преко 15 година) управљач уредно доставља податке о катастарским парцелама које је неопходно изузети из програма коришћења пољопривредног земљишта Граду Суботица (надлежном секретаријату/ служби), међутим, чуварска служба на терену затиче кориснике простора који имају потписан уговор са Министарством пољопривреде, шумарства и водопривреде за коришћење катастарске парцеле која би требало да буде изузета из Програма коришћења пољопривредног земљишта. Такође, иако Покрајински завод за заштиту природе издаје решење о условима заштите природе у ком се јасно наводе катастарске парцеле које је неопходно изузети, као и то да наведено решење **МОРА** бити саставни део Уговора са корисником – то се у пракси не дешава. Све се своди на заустављање незаконитих активности, при чему корисници имају

валидан уговор за надлежним министарством, а Град Суботица тврди да су наведене катастарске парцеле изузете. Просто је невероватно да се комплетан поступак понавља протеклих 15 година и да се још увек није дошло до одговарајућег решења, тачније, да се закон транспарентно крши, без икаквих консеквенци за субјекте, при чему се заштићено подручје вишеструко оштећује, а управљач узалуд троши своје ресурсе (рад чуварске и стручне службе).

- Средства су намењена за зараде запоселних – стручног сарадника за правне послове и износе:

Средства за ову намену обезбеђује	Износ
Буџет јединице локалне самоуправе	263.801,48
Укупно:	263.801,48

Пројекат: Унапређење стања станишта - активне мере заштите на значајним локалитетима у Специјалном резервату природе „Лудашко језеро“

Степен заштите	Катастарска општина	Број кат. парцеле	/	Подброј	Део	Намена	Класа	Површина (ha)
2	КО Бачки Виногради	3871	/	6		ЛИВАДА	2	0.7548
2	КО Бачки Виногради	3886	/	5		ЛИВАДА	2	2.3020
2	КО Бачки Виногради	3886	/	8		ЛИВАДА	2	11,7468
2	КО Палић	6759				КАНАЛ		0.8057
2	КО Палић	6761				ПАШЊАК	4	0.1245
3	КО Палић	6762				ПАШЊАК	4	0.2383
3	КО Палић	6763				ПАШЊАК	4	0.0832
3	КО Палић	6764			део	УЛИЦА		1.7480
2	КО Палић	6764			део	УЛИЦА		4.2281
2	КО Палић	7000	/	9		ПАШЊАК	4	11.5064
2	КО Палић	7096	/	2		ПАШЊАК	4	3.9071
2	КО Палић	7096	/	3		КАНАЛ		1.4578
2	КО Палић	7097	/	1		ЈАРУГА		0.5203
Укупно (ha)								39.4230

8) Задачи и активности на заштити, развоју и управљању водама

Пратиће се стање вода, нарочито одржавање нивоа вода у зимском и летњем периоду у комуникацији и развијању сарадње управљања са ДТД ВДП „Северна Бачка“, надлежним за одржавање водопривредних режима вода из система „Палић – Лудаш“.

Наставиће се даљи рад на изради Одлуке о режиму вода у сарадњи са надлежним субјектима (Град, водопривреда, Покрајински завод за заштиту природе и други субјекти). Ове активности су и у склопу припремних студија и пројекта санације језера Палић и Лудаш (оба језера су повезана) и Плана за унапређење еколошког стања језера Палић и околине („Службени лист“ Града Суботице број 24, од 15. јула 2014. године).

Управљач је планирао да током 2023. године у континуитету, кварталном динамиком ради узорковање водних тела на овом заштићеном подручју. Радиће се праћење основних физичко-хемијских (температура, растворени кисеоник, рН, елетропроводљивост, салинитет) и биолошких (диверзитет планктонске заједнице и микрозообентоса) параметара површинских вода овог заштићеног подручја. Управљач је за ове потребе прибавио потребну опрему кроз разне до сада

реализоване пројекте. На основу добијених резултата мерених параметара и посматрања током 2024. године, Управљач ће за наредни период прецизније предвидети обим и динамику наставка анализе.

Током 2024. године је планиран наставак активности, које је потребно предузети у целом региону, а поводом утицаја климатских промена (и) на ово заштићено подручје. Управљач ће иницирати састанке са водопривредним институцијама и институцијама заштите природе, а све у циљу изналажења решења да се вода „врати“ на предметно подручје, како би се ублажили драстични ефекти суше на живи свет и сукцесију екосистема. Евидентиране су значајне промене у расподели количине падавина током године – јављају се пикови (екстреми) у смислу појаве полава и суша, што, свакако не одговара живом свету, тачније – утиче на његову убрзану промену. Током 2022. године је о наведеној теми покренута иницијатива од стране Општине Кањижа и представници управљача, заједно са представницима Покрајинског завода за заштиту природе су активно учествовали.

За реализацију предметних активности нису планирана посебна средства.

IV ПРИОРИТЕТНИ ЗАДАЦИ НАУЧНОИСТРАЖИВАЧКОГ И ОБРАЗОВНОГ РАДА

Планира се наставак реализације посетилачких програма (предавање и шетња са чуварем/стручним сарадником водичем) са школама из окружења, локалним школама и развијање модела часа у природи за ниже и више разреде основне школе на два језика (српском и мађарском).

У плану је наставак реализације програма са посетиоцима – школском децом – љубитељима природе (шетње са и без водича дуж две посетилачке стазе – *Чурго* у дужини од 3 км са 8 тачака/тема и *Киреш* у дужини од 2 км и 6 тачака/теме, стручна предавања са садржајем који је у вези са темама посетилачких стаза, посебна стручна предавања у договору са школама) и развој програма посматрања птица. Током 2024. године наставиће се образовни програми у оквиру рада Визиторског центра Лудаш.

Планира се реализација традиционалног еко кампа (локалитет на комплексу Визиторског центра Лудаш – објекат Истраживачка станица) са орнитолошким и другим природњачким садржајима у сарадњи са невладиним сектором. Планира се реализација међународног волонтерског радног кампа (локалитет на комплексу Визиторског центра Лудаш – објекат Истраживачка станица), као и других кампова различитих тема и садржаја са другим субјектима (нпр. Стваралачки камп – Колонија сликара „Подржимо заштиту Лудашког и Палићког језера“, Црвени крст, радиоаматери, извиђачи, планинари, љубитељи природе). Планира се камп са тематиком (и активностима) збрињавања текуница; камп – обука и едукација младих ренџера и младих орнитолога.

Истраживања и едукација ће се одвијати континуирано у сарадњи са Удружењем љубитеља природе „Riparia“. Реализоваће се заједнички пројекти који се финасирају кроз програме Удружења „Riparia“, а Управљач учествује кроз надзор, праћење стања и логистичку подршку (превоз теренским возилом, чамцем). Већина пројеката је вишегодишњег континуираног карактера у функцији заштите врста и станишта.

- Наставак пројекта Структура и динамика популација рецентне орнитофауне Специјалног резервата природе „Лудашко језеро“ (у више наврата током године, учествују чланови удружења „Riparia“ и други прстеновачи који поседују Дозволу за наведене активности надлежног Министарства).
- Наставак праћења пролећне и јесење миграције птица кроз Резерват (мониторинг, прстеновање – маркирање птица алуминијумским прстенима по међународним стандардима) током целе године.
- Наставак пројекта „Повратак чигри на Палићко и Лудашко језеро“ – мониторинг (целе године, учествују чланови „Riparia“ – лиценцирани прстеновачи) и одржавање постављених

платформи (у пролеће пре миграције птица – чланови „Riparia” и чуварска служба помоћу чамца) на Лудашу.

- Наставак пројекта „Укључивање младих у активну заштиту и мониторинг барске корњаче на Лудашком језеру”
- Пројекат заштите барске корњаче (*Emys orbicularis*) кроз активности на евидентирању постојећих гнездилишта, картирању станишта и формирању услова за успостављање нових гнездилишта. Пројекат ће се реализовати кроз сарадњу са Удружењем љубитеља природе „Riparia”.
- Организација посматрања птица у оквиру *Европског дана посматрања птица*. Манифестација се одржава сваког првог викенда у октобру – обилазак језера у организованој групи, мониторинг и евидентирање уочених јединки птица. Активност се спроводи у сарадњи са Друштвом за проучавање и заштиту птица Србије.
- Активности у оквиру Међународног зимског цензуса птица водених станишта (IWC) - у сарадњи са Друштвом за заштиту и проучавање птица Србије.
- Наставак програма „Активна заштита модровране постављањем вештачких гнездилишних дупљи у Војводини”. Дугогодишњи програм постављања дупљи на одговарајућим стаништима и праћењу гнежђења у Резервату. Током 2024. године ће се обавити постављање нових и замена старих, дотрајалих и уништених дупљи.
- Праћење стања и распрострањења птица грабљивица и црне роде (*Ciconia nigra*). Планиране су активности евидентирања гнезда и локација исхране птица. Подаци ће се достављати Покрајинском заводу за заштиту природе, како би решења о условима заштите природе издата корисницима, садржала тачне локације. На тај начин би се спречило узнемиравање наведених група птица.
- Пројекат праћења стања патуљастог миша (*Micromys minutus*) у резервату. Евидентирање локација распрострањења, идентификација, обележавање; мониторинг сова и сакупљање гвалица и идентификација врста на основу скелетних делова из гвалица. Активности ће се реализовати у сарадњи са Покрајинским заводом за заштиту природе.
- Организовање едукативних излета на подручју резервата.
- Праћење стања популације водених птица.
- Програм активне заштите птица дупљашница постављањем вештачких гнездилишних дупљи (у Резервату на одговарајућим стаништима).
- Наставак евидентирања фауне *Hemiptera* и *Heteroptera* на подручју резервата сезонском динамиком
- Наставак евидентирања батрахофауне резервата
- Пројекат евидентирања и заштите слепих мишева на подручју СРП „Лудашко језеро“ – Природњачки музеј Београд и Друштво за очување дивљих животиња „*Mustela*”
- Наставиће се истраживања на распрострањењу врсте лептира *Phengaris teleius*
- Наставиће се и проширити Пројекат Пољопривредног факултета у Новом Саду – спровођење истраживања биланса азота и фосфора на заштићеним подручјима СРП „Лудашко језеро“, ПП „Палић“, СРП „Обедска бара“, СРП „Царска бара“ (током 2024. године је планиран је наставак снимања воденог окна Лудашког језера из ваздуха)
- Планирана је знатно обимнија и интензивнија сарадња са представницима Научно – истраживачког друштва студената биологије и екологије „Јосиф Паничић“ из Новог Сада, као и са истраживачима Института за биолошка истраживања „Синиша Станковић“, кроз разна истраживања и стручну помоћ.
- Током године се управљачу јављају разни истраживачи – појединци и тимови – који имају издодану дозволу за истраживања надлежног министарства и решење о условима заштите природе надлежног завода за заштиту природе. Податке достављају накнадно, у текућој години и управљач, због наведеног, није у могућности да предвиди број истраживања, теме, као ни локације.

- Управљач планира да настави са реализацијом вишегодишњег истраживања које је започето 2018. године, а односи се на упоредну анализу саставе орнитофауне на Лудашком језеру. Конкретно, на два локалитета на тршћацима језера ће се и 2024. године, у периоду од 15. априла до 15. јула птице маркирати вештачким прстеновима и то десетодневном динамиком. Маркирали ће се младунци, као и одрасле јединке у периоду када заузимају ревер. Предвиђена је наставак реализације једном локалитету на ком ће бити постављене мреже – тршћаци на северном делу језера, где су стари тршћаци који нису кошени. Примарно планирано – да се ради на два локалитета – северни део језера, где су стари тршћаци, који се нису косили и јужни део језера – тршћаци који се косе сваке године. Због недовољног броја запослених у стручној и чуварској служби – и током 2023. године је реализована активност само на северном делу језера. Прве године се евидентирало нулто стање, тачније, квалитативни и релативни квантитативни састав орнитофауне на једном локалитету. Будући да је истраживање започето на само једном локалитету, планирано је и да се настави у трајању од најмање 4 године. Добијени подаци ће имати велики значај за проучавање миграције птица. Тек након четири године је планирана реализација пројекта на оба предвиђена локалитета. Тада ће, поред доприноса у проучавању селидбе птица, управљач ће добити податке и у вези са проучавањем миграције птица, као утицај измене станишта на састав орнитофауне. Дугорочно, добијени подаци би могли да се искористе за израду вишегодишњег пројекта који се односи на управљање стаништима (конкретно, ревитализација тршћака/ конзервација тршћака).
- Наставиће се истраживања ПМФ – Нови Сад – „Институт за биологију и екологију“ – кроз пројекат „Утицај испаше на биодиверзитет“ и „Анализа квалитативног и квантитативног састава полинатора на подручју СРП „Лудашко језеро““.
- На иницијативу представника Покрајинског завода за заштиту природе и истраживача из Републике Мађарске, на подручју целог Карпатског региона (тако и наших заштићених подручја) ће се радити математичко моделирање станишта и станишних типова у зависности од утицаја климатских промена. Наставак истраживања, које је започето 2022. године, је планиран током 2024. године, кроз сарадњу са Покрајинским заводом за заштиту природе. Очекујемо да ће већ наредне године у овом периоду постојати резултати који ће указивати, тачније, који ће дати пројекцију највероватнијих станишта у нашем региону, услед деловања климатских промена. Практично, имаћемо податке у вези са тим која су то очекивана станишта, као највероватнија и, која су то станишта која имају највиши потенцијал и која пружају највећу вредност екосистемских услуга на нашем подручју и које су то мере које треба да применимо да би се то у реалном времену, кроз примену мера активне заштите природе – и догодило.
- Током трајања еколошко – едукативног кампа на Лудашком језеру, планиран је наставак Пројекта заштите барске корњаче (*Emys orbicularis*) кроз активности на евидентирању постојећих гнездилишта, картирању станишта и формирању услова за успостављање нових гнездилишта на подручју Специјалног резервата природе „Лудашко језеро“. Кроз анализу досадашњих резултата истраживања, утврђено је да је вештачки диригован водни режим у систему „Палић – Лудаш – Киреш – Тиса“ веома непогодан за популацију барских корњача. У делу године, када би требало да буде најнижи ниво воде у језерима, дешава се супротно – водопривредно предузеће држи ниво на највишој коти. Из тог разлога долази до потапања природних сунчалишта барских корњача. Због недовољног излагања сунцу оклоп барских корњача обраста алгama, јављају се гљивична обољења, што утиче на дегенерацију тврђих и меких ткива код корњача. Због свега наведеног, током 2024. године је планирано конструисање „сунчалишта“ за корњаче (плутајућих и утврђених острваца) на којима би оне могле да се сунчају и суше, тачније, да им се омогући да природно регулишу обрастање и појаву наведених дегенерација. Конструкција „сунчалишта“ не би захтевала много материјала и времена, али је неопходно да се пре постављања утврде најпогодније

локације за корњаче. Планирано је и да се обезбеди неколико (највише десет) телеметријских уређаја, којима би се корњаче опремиле и на основу којих би се добили подаци у вези са понашањем и ширином ареала јединки. Наведени подаци ће бити изузетно значајни у даљем планирању и потенцијалном проширењу граница резервата. У случају да се установи да је ареал значајно шири од постојећег, управљач ће иницирати ревизију заштите овог заштићеног подручја (просторно и у смислу степена заштите). Пројекат је започео још 2011. године, када су кроз еколошке кампове на Лудашком језеру започеле активности на евидентирању постојећих гнездилишта, картирању станишта, морфолошком мерењу и обележавању јединки ове строго заштићене врсте. Пројекат се реализовао кроз сарадњу са Удружењем љубитеља природе „Riparia“ уз подршку Града Суботице – суфинансирање едукативних активности на очувању биолошке и предеоне разноврсности – кампови са природњачким темама. Током трајања пројекта, много истраживача из земље и иностранства је учествовало у свим наведеним активностима овог популационог истраживања. Накнадно је пројекат постао део једног ширег истраживања – „Диверзитет водоземаца и гмизаваца централног Балкана – еволуциони аспекти и конзервација“ Биолошког факултета Универзитета у Београду. Велики значај овог пројекта је и то што су у свим активностима учествовали полазници Еко – кампа „Лудаш“ – деца основношколског и средњешколског узраста, као и студенти.

- Средства су намењена за исхрану и трошкове боравка учесника еко–кампова, (трошкови средстава за хигијену и одржавање Визиторског центра „Лудаш“, прања постељине и ангажовања сервиса за чишћење и одржавање зграде);

Средства за ову намену обезбеђује	Износ
Буџет јединице локалне самоуправе	441.000,00
Остала средства (Буџет АПВ)	90.000,00
Укупно	531.000,00

V ПЛАНИРАЊЕ, ИЗГРАДЊА И УРЕЂЕЊЕ ПОДРУЧЈА

1) Мере и услови

Управљач је позициониран у систему као карика која учествује у планирању и укључен је у доношење разних урбанистичких планова различите категорије. Планирана је континуирана сарадња са корисницима простора у циљу упућивања на потраживање услова заштите природе надлежног Завода за заштиту природе. С обзиром да је површина овог заштићеног подручја преко две хиљаде хектара, неминовно је да током године до управљача стигне велики број захтева за сагласношћу – за изградњом и изменом намене простора. Управљач на такве захтеве по Закону о заштити природе, након добијених услова заштите природе надлежног завода за заштиту природе – издаје позитивно, или негативно Решење о сагласности, уз образложење.

2) Активности и учешће управљача на просторном планирању, изградњи и уређењу грађевинског земљишта, инфраструктурног планирања и уређења, изградњи рекреативне инфраструктуре, на санацији подручја итд.

Управљач је за наредни плански период планирао да кроз разне међународне конкурсе изгради „Визиторски центар за промоцију модровране на Лудашком језеру“. Пројекат је петогодишњи и током 2024. године се не планира почетак изградње објекта, али је неопходна израда Главног пројекта. Објекат је планиран на месту где се налази полусрушени угоститељски објекат „Szűnyog Csárda“. Наведени објекат се налази у оквиру комплекса Визиторски центар „Лудаш“ и у њему се у периоду од маја до октобра месеца припремала и служила храна за потребе кампова до

2017. године. Од 2018. године, објекат се урушио и више није у функцији. Активности на пројекту су описане у поглављу „Ревитализација и мере активне заштите природе“. Током 2019. године управљач је аплицирао на LIFE пројекат заједно са Друштвом за заштиту и проучавање птица Србије и Мађарским орнитолошким друштвом. Средства тада нису добијена (разлог није био управљач, него позиција Републике Србије у преговорима за ЕУ). Суштина постојања Визиторског центра за модровране је реновирање рушевине (поновна изградња) угоститељског објекта „Szúnyog Csárda“ и успостављање објекта у ком би постојао ресторан искључиво за исхрану учесника кампова, екскурзија и слично. Постојећи Визиторски центар нема просторију тог типа. За аплицирање на међународне пројекте (а и за друге субвенције у земљи), предуслов је постојање грађевинског пројекта за изградњу објекта. Визиторски центар за модровране је намењен промоцији заштите модроврана. Планира се израда пројекта за уређење комплекса Визиторског центра Лудаш – уређење приступног пута, уређење дворишта, реконструкција улазне капије. Све наведено ће бити рађено у складу са Планом детаљне регулације обалног појаса Лудашког језера. Током 2024. године је планирано аплицирање на конкурс за IPA фондове за реализацију наведених активности.

У наредном планском периоду, управљач планира да аплицира на неке међународне пројекте, који би омогућили и ревизију биолошког пречистача отпадних вода у комплексу Визиторског центра „Лудаш“. Неопходно је урадити поновну нивелацију четири базена, како би био омогућен природан пад воде.

3) Учесће управљача у реализацији пројекта заштите биодиверзитета језера Лудаш – успостављање заштитног појаса око језера Лудаш

Планира се наставак (и завршетак) активности на експропријацији и компензацији парцела са власницима, у складу са Плановима детаљне регулације за обални део Лудашког језера. Наставиће се реализација активности на успостављању и одржавању заштитног појаса око језера Лудаш која је започета кроз пројекат „Заштита биодиверзитета и воде језера Палић и Лудаш“ – (KfW Biodiversity Protection Project Palić/ Ludaš), у складу са уговором између немачке „KfW“ банке, Министарства грађевинарства, саобраћаја и инфраструктуре, Града Суботице, Јавног предузећа „Палић – Лудаш“ и ЈКП „Водовод и канализација“, Суботица. Кроз пројекат је реализована експропријација земље (парцела) и власницима је омогућена компензација. Великим делом, активности су реализоване у складу са пројектом – до окончања пројекта. За 2024. годину је планирано одржавање заштитног појаса, као и одржавање посетилачке инфраструктуре (одморишта са клупама, столовима, надстрешницом; платформи, осматрачница и информативно – едукативних табли. За активности на изради и одржавању заштитног појаса, као и за послове рибочувања је потребно додатно ангажовање – запошљавање. Недовољан број запослених чувара, рибочувара и стручних сарадника услед примене Закона о изменама и допунама Закона о буџетском систему („Сл. Гласника РС“, бр. 103/2015), по ком је на снази забрана запошљавања у јавном сектору – до даљњег онемогућава управљача у реализацији предвиђених обавеза у 2023. години.

Вредност уложена у Заштитни појас зеленила са пешачко – бициклистичком стазом и објектима је 1.220.000Е и да инвестиција не би била узалудна, неопходно је интензивно одржавање нарочито у првих пет година.

У заштитном појасу око оба језера у току реализације овог пројекта:

- искрчене су инвазивне врсте, што захтева даље интензивно одржавање подраста (крчењем и хемијским третирањем) јер ове врсте имају изузетну изданачку моћ
- Експропријацијом су добијене нове површине сувих тршћака и на косинама обале и на „равним“ површинама, те на њима треба да се кошењем успостави травна вегетација
- засејане су нове површине (такође експропријацијом преведене у јавну својину) луцерком или посебно одабраном смешом семена траве ради ревитализације и успостављања травне,

степске, вегетације – ово захтева интензивно кошење траве и на шкарпама и на „равним“ површинама

- посађено је преко 6680 садница 27 врста дрвећа и жбуња, чиме је биодиверзитет значајно побољшан и оне треба да се интензивно одржавају. Само виталне саднице чине функционалним заштитни појас зеленила који доприноси заштити вода језера што је циљ уложених средстава.
- изведена је бициклистичко пешачка стаза и повезана сервисна, те је ради проходности и приступачности посетиоцима неопходно одржавање
- већ је приметна већа посећеност и потреба за сакупљањем и одвожењем смећа, тј. одржавањем хигијене те наравно то треба и да се планира за наредну годину
- уз језеро Палић и Лудаш подигнуте су 3 куле, 3 платформе и 9 летњиковаца који захтевају одржавање како би се сачували. Објекти су од значаја за мониторинг и од едукативног и туристичког значаја.

Наведеним радовима на реализацији пројекта проширен је постојећи заштитни појас уз Палићко језеро и формиран уз Лудашко језеро, засејане су нове површине луцерком и искрчене површине под дрвећем и жбуњем инвазивних врста такође и на шкарпама уз оба језера, постављени летњиковци на одмориштима, платформе и куле и изведена је бициклистичко-пешачка стаза уз Палићко језеро. Да би се површине које су сада укључене у заштитни појас и одржавале додате су нове позиције овим планом за 2024. годину, за простор око Палићког и Лудашког језера (кошење трске и траве на шкарпи уз језеро, одржавање зеленила заштитног појаса, одржавање ветрозаштитних појасева, одржавање бициклистичко-пешачке стазе, одржавање хигијене, одржавање одморишта, летњиковаца, платформи и кула).

Континуираним одржавањем мултифункционалног заштитног појаса направљени су помаци у превођењу тршњака и монокултура жбунастих врста у травне заједнице на појединим деловима појаса. На површинама где су у току реализације пројекта Заштитни појас зеленила језера Палић и Лудаш (у оквиру Biodiversity and Water Protection Lake Palic and Lake Ludas) искрчени кисељак (кисело дрво), багрем и дафина, израстао је подраст наведених инвазивних врста. Површине за механичко крчење и хемијско сузбијање инвазивних врста су због тога веће. Спровођењем ових активности умањује се изданачка моћ наведених врста у следећој години.

Делови површина уз Лудашко језеро где се мере активне заштите спроводе сталном испашом говедима изузете су из укупних површина. Ове промене и резултати су били смернице у одређивању активности које су планиране за наредну годину.

У интересу постизања резултата у ревитализацији влажних ливада, планирано је кошење трске два пута годишње, а на појединим локалитетима и три пута. Обухваћене су површине на којима се овом мером активне заштите ревитализују и одржавају станишта значајна за биодиверзитет флоре и фауне. На заштитном појасу зеленила и у ветрозаштитним појасевима потребно је интензивније одржавање и увођење активности које би обезбедиле мањи проценат пропадања и оштећивања посађених садница. То подразумева адекватно заливање, окопавање и заштиту од дивљачи наношењем репелента органског порекла, еколошки безбедног. Заштита од ветра се обезбеђује заменом покиданих гуртни и поломљених анкера.

За извођење наведених активности ранијих и услед нових садржаја на значајно већим површинама неопходан је и већи број радника.

VI ПРОМОЦИЈА ВРЕДНОСТИ ЗАШТИЋЕНОГ ПОДРУЧЈА

1) Задаци на развоју културно–образовних и информативно-пропагандних активности

1.1. Штампање промотивног материјала намењеног посетиоцима

Планира се припрема садржаја и дизајна годишњака „Лудашки записи“ који је излазио годишњом динамиком до 2012. године. Публикација ће објединити популарне радове, кратке записе, фотографије и разне чланке који се односе на заштићена подручја у нашем региону, посебно на СРП „Лудашко језеро“. Примерци публикације ће се поклањати заинтересованим појединцима и групама. Израда публикације је планирана за 2023. годину, али због недостатка средстава за реализацију, није припремљена.

1.2. Брендирање – установљавање заштитног знака СРП „Лудашко језеро“

Протеклих година је установљен „заштитни знак“ овог заштићеног подручја – гуска у лету и трска. Сада управљач, поред званичног знака и знака Заштите природе, поседује и знак заштићеног подручја, који ће се у складу са постојећом легислативом пласирати локалном становништву и корисницима простора као могућност постављања на своје производе, презентације и сл.

За реализацију предметних активности нису планирана посебна средства.

2.3. Медијско представљање (израда видео и аудио материјала)

И 2024. године ће се наставити сарадња са локалним и регионалним медијским кућама – РТС, Уи – есо РТВ, Панон РТВ, ТВ Војводина, ТВ Суботица и свим другим заинтересованим. Планирано је снимање подручја из ваздуха, које би се искористило, како у промотивне сврхе, тако и у сврху мониторинга станишта заштићеног подручја.

Средства за ову намену обезбеђује	износ
Сопствени приходи од обављања делатности	15.000,00
Укупно:	15.000,00

2) Опремање центра за посетиоце

– Током 2024. године је планирана израда сталне изложбене поставке у холу Визиторског центра „Лудаш“. Идеја је да се направе витрине које ће, поред значајних информација о истраживачима који су дали велики допринос у заштити и унапређењу наших заштићених подручја, садржати и књиге, радове и друге артефакте из њиховог живота и рада. Реализација идеје се планира са Биолошким факултетом Универзитета у Београду. Активност је планирана и за претходне године, али није реализована, због недовољног броја запослених сарадника, услед примене Закона о изменама и допунама Закона о буџетском систему („Сл. Гласника РС“, бр. 103/2015), по ком је на снази забрана запошљавања у јавном сектору. Активност ће се реализовати искључиво у случају аплицирања на ИРА фондове. Наведена активност је планирана и за претходне године, али због недостатка средстава, није реализована.

– Средства су намењена за замену постељина, јастука у собама за госте и износе;

Средства за ову намену обезбеђује	Износ
Остала средства (Буџет АПВ)	130.000,00
Укупно	130.000,00

3) Задаци и активности на развоју одрживог туризма

Кроз међународни пројекат, ИРА пројекат са Медицинским факултетом Универзитета у Новом Саду реализована је израда едукативних табли на новој едукативној стази под називом „Стаза здравља“. Израђено је десет едукативних табли чији садржај се односи на лековито биље које је заступљено на подручју резервата. Табле, поред информација у вези са врстама, садрже и информације у вези са потенцијалним сакупљањем биља, легислативом и сл. Поред инфо – табли, постављена је и посетилачка инфраструктура (клубе, столови, канте за смеће и слично). Кроз друге пројекте је реализована и обнова молова и израда нових. И током 2024. године ће се наставити са уређивањем и одржавањем „стазе здравља“, јер се показало да су посетиоци заинтересовани баш за такве садржаје. На комплексу Визиторског центра „Лудаш“ је постављен део игралишта – мобилијар – који је по инспекцијском налогу уклоњен са заштићеног подручја ПИО „Суботичка пешчара“ – локалитет „Мајдан“. Управљач очекује, с обзиром да је цео комплекс под видео надзором, да неће бити већих уништавања и демолирања дрвеног игралишта. За наредну годину је планирано редовно годишње одржавање – лакирање и евентуална замена мобилијара дуж едукативних стаза.

VII САРАДЊА

1) Сарадња и партнерство са локалним становништвом

Планира се стална сарадња чуварске и стручне службе са корисницима простора (локално становништво, закупци пољопривредног државног земљишта и пољопривредници. Управљач ће и током 2024. године поштовати начела и тековине Рамсарске конвенције и у том смислу ће наставити колаборативну сарадњу са локалним становништвом и њихово укључивање у готово све своје планиране активности. За 2024. годину је планирано оснивање *Савета корисника заштићеног подручја* (у складу са чланом 68 а Закона о заштити природе, а у циљу међусобне сарадње на заштити и одрживом коришћењу природних вредности и ресурса, као и обезбеђивања интереса локалног становништва и других корисника заштићеног подручја.

За реализацију предметних активности нису планирана посебна средства.

2) Сарадња са другим власницима и корисницима непокретности у заштићеном подручју

Корисници простора Резервата или власници/корисници парцела обраћају се Управљачу – стручној служби (усмено или писмено), или директно чуварској служби на терену и њихови упити се решавају на начин да им се објасни Уредбом одређен режим, да ли је жељена активност у складу, или не, или се упућују у процедуру потраживања услова заштите природе у случају да Управљач утврди да је потребно. Ова комуникација са корисницима/власницима доприноси бољем разумевању и тачнијим подацима о коришћењу. Уз даље развијање базе података, планира се даља стандардизација ових послова у вођењу података о наведеним активностима.

За реализацију предметних активности нису планирана посебна средства. Наведене активности се реализују кроз рад стручне службе.

3) Сарадња са невладиним организацијама

Стална је сарадња са више невладиних организација на посебним пројектима и планира се наставак истих у 2024. години. Наставиће се сарадња са следећим организацијама:

- Млади истраживачи Србије
- Удружење љубитеља природе „Riparia“ – Суботица
- Удружење „NabiProt“ – Београд
- Научно – истраживачко друштво студената биологије и екологије „Јосиф Панчић“ – Нови Сад

- „Друштво за заштиту и проучавање птица Србије“ – сарадња на пројектима зимског бројања птица водених станишта, на постављању вештачких гнезда (платформи) за грабљивице;
- Асоцијација чувара природе Војводина, Србија
- Удружење „Arcus“ – Бачка Топола и многим другим који пријаве који планирају реализацију својих пројеката на заштићеном подручју.
- Организација за заштиту и проучавање птица из Мађарске – „Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület“ (ММЕ).
- Планиран је наставак сарадње са „Београдском отвореном школом“
- Сарадња са удружењем љубитеља природе „Пожели жељу“;
- Сарадња са спортским планинарским клубом „Спартак“ из Суботице;
- Сарадња са разним спортским удружењима у активностима на промоцији шетње и физичких активности у природи – на заштићеном подручју
- Сарадња са „Отворени универзитет“ д.о.о. Суботица
- Сарадња са невладиним организацијама која кроз разне пројекте Града, Покрајине и Републике, на конкурсима добију средства за реализацију активности на заштићеном подручју
- Сарадња са другим управљачима заштићених подручја и Националних паркова у земљи и иностранству

Управљач ће, свакако, са невладиним организацијама потписати споразум о пословно – техничкој сарадњи. Такође, постоји могућност, као и током неких претходних година, да се укаже потреба за смештајем и исхраном чланова невладиних организација у Визиторском центру „Лудаш“.

- Средства су намењена за материјалне трошкове боравка представника управљача на другим заштићеним подручјима у земљи и иностранству.

Средства за ову намену обезбеђује	Износ
Сопствени приходи од обављања делатности	50.000,00
Укупно:	50.000,00

4) Међународна сарадња

Након потписивања Споразума о сарадњи са Националним парком Кишкуншаг из Мађарске у децембру 2013. године (као наставка претходног Споразума из 2004. године) отварају се даљи задаци у сарадњи који су дефинисани овим споразумом. Формирано, заједничко Радно тело са по три члана са обе стране, функционише и реализују се активности кроз размену запослених четири пута годишње (по два запослена) за рад на терену (истраживања шафрањике, слепог кучета, заштићених и строго заштићених врста, мере активне заштите природе), обуци (обука рада чувара заштићених подручја, размена) и сарадњи на новим пројектима (ИРА Прекогранична сарадња са Мађарском). Планиран је наставак и интензивирање сарадње и током 2024. године. Планирана је и обнова Споразума о сарадњи са Националним парком „Кишкуншаг“, па очекујемо да ће се и елементи – задаци који се остварују – проширити и повећати.

Планирано је традиционално заједничко обележавање значајних датума за ово заштићено подручје. Тачни датуми још нису одређени, прилагођавамо се пикну сезоне цветања. У Националном парку „Кишкуншаг“ у Мађарској већ постоје на овај начин дефинисани значајни датуми, па ће се у складу са постојећим календаром, дефинисати и наши значајни дани.

За реализацију предметних активности нису планирана посебна средства – тачније, боравак колега из Националног парка „Кишкуншаг“ и исхрана током њиховог боравка, се реализује средствима које управљач обезбеди од града Суботице.

5) Сарадња са надлежним институцијама

- Наставиће се сарадња са Покрајинским заводом за заштиту природе у оквиру разних пројеката
- Планиран је наставак сарадње са Градом Суботица у смислу промоције заштићених подручја и подршке у реализацији кампова (заштита и унапређење биодиверзитета).
- Наставиће се сарадња са Министарством заштите животне средине – Управљач ће и у 2024. години учествовати на семинарима за управљаче заштићених подручја, које организује Министарство заштите животне средине, као и на обукама и семинарима.
- Наставиће се сарадња са научно – истраживачким институцијама, институтима и установама – Универзитета у Београду, Новом Саду, Сегедину, Будимпешти и у случају да се укаже прилика и са другим универзитетима.
- Средства су намењена за материјалне трошкове боравка представника управљача на семинарима и обукама износе:

Средства за ову намену обезбеђује	Износ
Сопствени приходи од обављања делатности	50.000,00
Укупно:	50.000,00

6) Сарадња са информативним гласилима и стручним часописима

Приказивање, односно промоција основних вредности Специјалног резервата природе „Лудашко језеро“, представљаће и у 2024. години један од значајних задатака управљача на остваривању заштите овог подручја.

Главни задаци у смислу промоције су:

- стално медијско приказивање (дневне новине, часописи, магазини, радио, телевизија) напора, резултата и успеха на очувању и унапређењу стања комплетног заштићеног подручја, његовог коришћења, као и проблема и тешкоћа који прате заштиту природе;
- конференције за штампу – обавезне, у циљу извештавања у вези са пројектима;
- снимање популарних, образовних и, евентуално, научних филмова;
- штампање проспеката, лифлета, приручника, упутстава и других публикација,
- интернет презентација предузећа ће наставити са радом и 2023. године

VIII ПОСЕБНИ ПОСЛОВИ И ЗАДАЦИ**1. Противпожарна заштита**

И током 2024. године ће се у периодима када је повећана опасност од пожара, појачати рад чуварске службе на осматрању.

У Резервату је присутан проблем паљења тршћака и стрњике (остатака након жетелачких радова), а починиоце је тешко идентификовати и пронаћи у тренутку избијања пожара. Приликом пожара, који се најчешће намерно изазову, страда део тршћака, фауна (птице тршћака, водоземци и корњаче), али и делови ретке флоре. Исти пожар се често преноси и на околно пољопривредно земљиште и дешава се да угрожава и насеља и, у сваком случају, безбедност људи. Због тога се чуварска служба посебно организује у циљу противпожарне заштите у периодима касна јесен и, нарочито, пролеће. Током зимске сече трске се повремено евидентирају пожари, али је њих све мање, будући да чуварска служба континуирано прати наведену активност.

- Планира се одржавање постојеће опреме – апарата за гашење (допуњавање, атести и контрола) и набавка нових.

Средства за ову намену обезбеђује	Износ
Сопствени приходи од обављања делатности	7.000,00
Укупно:	7.000,00

2. Обележавање важних датума за заштиту животне средине

Планирано је традиционално обележавање пет значајних датума за Специјални резерват природе „Лудашко језеро“:

- 2. фебруар – *Дан Рамсара* – Међународни Дан влажних подручја,
- 22. март – *Светски дан вода*,
- **28. март Дан резервата „Лудаши“** – датум када је Лудашко језеро уписано на листу Рамсара
- 11. април – *Дан заштите природе*,
- 22. април – *Дан планете Земље*, и
- 5. јун – *Светски Дан заштите животне средине*
- Фестивал кошења трске

Сви наведени датуми ће се обележити како радно, тако и свечано – Дан влажних подручја – са локалном заједницом (МЗ „Шупљак“ и МЗ „Хајдуково“), уз кошење трске на традиционалан начин, и традиционалне специјалитете (гулаш, пилећи паприкаш, кувано домаће вино и ракија домаћих произвођача, штрудла са маком, сок од зове); Дан резервата „Лудаши“ ћемо наредне године обележити свечано са великим бројем гостију. Планирамо да, поред представника надлежног Министарства, Покрајинског секретаријата, Градске управе, локалних званичника, позовемо и велики број гостију из Мађарске, као и представнике медија. Прославу Дана заштите природе и Дана планете Земље ће увеличати ученици из основних и средњих школа на српском и мађарском језику, јер ћемо и ове године, сада већ традиционално, одржати предавања у више школа. Теме предавања се односе на промоцију заштите природе, као и на угроженост и све већу опасност која прети планети земљи од загађења и уништавања природних ресурса. И ове године смо планирали да се највише говори о значају екосистемских услуга, у смислу превенције од катастрофа условљених променом климе, као и у вези са илегалним депоновањем отпада, што је горући проблем на свим заштићеним подручјима. Дан заштите животне средине ћемо прославити, већ традиционално, као *Дан предузећа*, уз прикладно окупљање свих запослених, гостију из земље и иностранства.

3. Активности на збрињавању и рехабилитацији строго заштићених и заштићених врста дивљих животиња

С обзиром на постојање Прихватилишта за дивље животиње у Зоо врту „Палић“, које добро функционише и са којима управљач имам изузетно добру сарадњу од његовог оснивања, управљач у наредном програмском периоду не планира значајнију израду нове инфраструктуре, или обнову постојеће. Од оснивања прихватилишта, наша чуварска и стручна служба у континуитету добро сарађује, како са запосленима у прихватилишту, тако и са инспекцијском службом и представницима Покрајинског завода за заштиту природе и Завода за заштиту природе Србије. Све пронађене повређене строго заштићене и заштићене дивље животиње на заштићеном подручју и ван заштићеног подручја уносимо у прихватилиште. У случају дојаве лица, да је дивља животиња (неповређена или повређена) евидентирана у насељеном месту ван заштићеног, или у заштићеном подручју, наши чувари и стручни сарадници излазе на терен и обавештавају представнике прихватилишта, инспекције и завода за заштиту природе. Приликом пуштања дивљих животиња, чуварска служба је неизоставно присутна на терену и накнадно прати активност пуштених јединки.

Будући да је све наведено пракса која добро функционише и да управљач о свим активностима уредно извештава надлежно министарство на месечном и годишњем нивоу, управљач ће наставити, као и до сад са предметним активностима.

- Управљач за наведену активност неће потраживати/ планирати додатна средства.

IX ИЗВОРИ ФИНАНСИРАЊА

Сектор заштите природе у Јавном предузећу „Палић-Лудаш“ је организован у функцији реализације управљања заштићеним подручјима. Стручна служба је задужена за планирање, програмирање, управљање пројектима, праћење стања, извештавање и надзор над радом чуварске службе. Чуварска служба обавља послове чувања, праћења стања и мера активне заштите природе (извођење неких мера и праћење и надзор над реализацијом на терену). У оквиру Стручне службе се такође обављају послови сарадње са корисницима и власницима катастарских парцела у заштићеним подручјима. Обављају се и послови промоције и развоја едукативних садржаја и сарадње са локалним становништвом.

Седиште стручне и чуварске службе сектора заштите природе је у Визиторском центру „Лудаш“ у Хајдукову, који је у функцији радног простора Управљача свих заштићених подручја у Суботици и централна тачка за пријем посетилаца свих осталих заштићених подручја. Зграда је тек 2018. године добила Употребну дозволу – решење је издато од стране Покрајинског секретаријата за енергетику, грађевинарство и саобраћај.

Заједничке службе ЈП „Палић – Лудаш“ обављају опште послове (менаџмент, рачуноводство, набавке) са седиштем на Палићу.

Делатност Сектора заштите природе се суфинансира преко Фонда за животну средину Града Суботице и путем конкурса за суфинансирање од стране Републике и Аутономне Покрајине Војводине, као и од прихода од накнада за коришћење заштићеног подручја. Едукативни и екотуристички програми су још у развоју.

У наредној, 2024. години, очекујемо да ће се планиране активност знатно теже реализовати, или се неће реализовати, због недовољног броја запослених сарадника, услед примене Закона о изменама и допунама Закона о буџетском систему („Сл. Гласника РС“, бр. 103/2015), по ком је на снази забрана запошљавања у јавном сектору. Управљач више не располаже другим могућностима.

**ФИНАНСИЈСКИ ПЛАН ЗА 2024. ГОДИНУ – Табела прихода
за заштићено подручје СРП „Лудашко језеро“**

Ред .број	Извори прихода	Износ у динарима
1.	Средства Буџета Републике Србије	2.475.000,00
	1.1. Министарство заштите животне средине	2.475.000,00
2.	Сопствени приходи	1.584.374,18
	2.1. Приходи од обављања делатности	429.250,00
	2.2. Приходи од накнада за коришћење заштићеног подручја	1.155.124,18
	2.3. Остали сопствени приходи	0,00
3.	Средства буџета јединице локалне самоуправе	10.928.501,03
	3.1. Град Суботица	10.928.501,03
4.	Остала средства	1.200.000,00
	4.1. АП Војводина	1.000.000,00
	4.2. Риболовне дозволе	200.000,00
	4.2. Конкурси	0,00
	Укупно приходи	16.187.875,21

ФИНАНСИЈСКИ ПЛАН ЗА 2024. ГОДИНУ – Табела планираних расхода за заштићено подручје СРП "Лудашко језеро"

	Врста расхода	Буџет Републике Србије	Сопствени приходи од обављања делатности	Буџет јединице локалне самоуправе	Приходи од накнада за коришћење заштићеног подручја	Остала средства (Буџет АПВ)	Остала средства (Риболовне дозволе)	Укупно
III	ЗАШТИТА, ОДРЖАВАЊЕ, ПРАЋЕЊЕ СТАЊА И УНАПРЕЂЕЊЕ ПРИРОДНИХ И СТВОРЕНИХ ВРЕДНОСТИ	2.475.000,00	307.250,00	10.487.501,03	1.155.124,18	780.000,00	200.000,00	15.404.875,21
	Бруто зараде чувара	950.000,00	0,00	0,00	465.623,15	0,00	0,00	1.415.623,15
	Остали трошкови чуварске службе	450.000,00	112.250,00	0,00	0,00	0,00	0,00	562.250,00
	Бруто зараде осталог особља запосленог код управљача и материјални трошкови њиховог рада	80.000,00	10.000,00	865.000,00	689.501,03	0,00	200.000,00	1.844.501,03
	Остали трошкови стручне службе	60.000,00	15.000,00	0,00	0,00	0,00	0,00	75.000,00
	Остали (режијски) трошкови чуварске и стручне службе	0,00	150.000,00	0,00	0,00	0,00	0,00	150.000,00
	Управљање отпадом	145.000,00	0,00	0,00	0,00	60.000,00	0,00	205.000,00
	Одржавање постојећег мобилијара	400.000,00	0,00	0,00	0,00	450.000,00	0,00	850.000,00
	Заснивање и успостављање базе података ГИС	0,00	20.000,00	0,00	0,00	0,00	0,00	20.000,00
	Реинтродукција, реколонизација	190.000,00	0,00	0,00	0,00	70.000,00	0,00	260.000,00
	Рекултивација	0,00	0,00	540.000,00	0,00	0,00	0,00	540.000,00
	Ревитализација и мере активне заштите природе	200.000,00	0,00	8.818.699,55	0,00	200.000,00	0,00	9.218.699,55
	Задаци и активности на заштити, развоју и управљању пољопривредним земљиштем	0,00	0,00	263.801,48	0,00	0,00	0,00	263.801,48

IV	ПРИОРИТЕТНИ ЗАДАЦИ НАУЧНОИСТРАЖИВАЧКОГ И ОБРАЗОВНОГ РАДА	0,00	0,00	441.000,00	0,00	90.000,00	0,00	531.000,00
	Материјални трошкови у вези развоја научних, образовних и културних функција заштићеног подручја	0,00	0,00	441.000,00	0,00	90.000,00	0,00	531.000,00
VI	ПРОМОЦИЈА ВРЕДНОСТИ ЗАШТИЋЕНОГ ПОДРУЧЈА	0,00	15.000,00	0,00	0,00	130.000,00	0,00	145.000,00
	Медијско представљање (израда аудио и видео материјала)	0,00	15.000,00	0,00	0,00	0,00	0,00	15.000,00
	Опремање центра за посетиоце	0,00	0,00	0,00	0,00	130.000,00	0,00	130.000,00
VII	САРАДЊА	0,00	100.000,00	0,00	0,00	0,00	0,00	100.000,00
	Сарадња са невладиним организацијама	0,00	50.000,00	0,00	0,00	0,00	0,00	50.000,00
	Сарадња са надлежним институцијама	0,00	50.000,00	0,00	0,00	0,00	0,00	50.000,00
VIII	ПОСЕБНИ ПОСЛОВИ И ЗАДАЦИ	0,00	7.000,00	0,00	0,00	0,00	0,00	7.000,00
	Противпожарна заштита – одржавање постојеће опреме за гашење	0,00	7.000,00	0,00	0,00	0,00	0,00	7.000,00
	УКУПНИ ТРОШКОВИ	2.475.000,00	429.250,00	10.928.501,03	1.155.124,18	1.000.000,00	200.000,00	16.187.875,21